

Сумський державний педагогічний університет
імені А.С. Макаренка

НН Інститут педагогіки і психології

Кафедра _____ Психології _____

**СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПОРІВНЯЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ**

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань _____ 05 Соціальні та поведінкові науки _____
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність _____ 053 Психологія _____
(шифр і назва)

освітньо-професійна програма Практична психологія першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти

УХВАЛЕНО

Рішенням кафедри психології
Протокол № 1 від 27 серпня 2020 року

Суми – 2020

Загальна інформація про дисципліну

Назва дисципліни	Порівняльна психологія
Викладач	Мотрук Т.О. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології
Профайл викладача (-ів)	https://psy.sspu.edu.ua/index.php/kafedra/sklad-kafedri/37-motruk
Контактний тел.	+380664961730
E-mail:	motruk.t@gmail.com
Сторінка курсу в Moodle	https://dl.sspu.edu.ua/course/view.php?id=2343#section-1
Т	Телефоном. Понеділок 11.00-12.20

Програма вивчення навчальної дисципліни «**Порівняльна психологія**» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки напряму (спеціальності) 053 Психологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни схожість і відмінності в поведінці і психіці тварин і людини, а також їх еволюція в процесі онтогенезу

Мета курсу «Порівняльна психологія» – формування уявлень про передумови розвитку психіки людини, проведення порівняльного аналізу психіки тварин і психіки людини в процесі еволюції, ознайомлення та засвоєння студентами знань з дисципліни як науки, що має інтегральний характер і перебуває на стику гуманітарних та природничих наук.

Навчальна дисципліна «Порівняльна психологія» входить до обов'язкових навчальних дисциплін циклу загальної підготовки першого (бакалаврського) рівня освіти за спеціальністю 053 «Психологія» галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки».

Основними завданнями вивчення дисципліни «Порівняльна психологія» викласти базисні теоретичні дослідження сучасних науковців - психологів як основу, фундамент практичної діяльності; показати плідність взаємозв'язку розвитку теорії і практики вітчизняної порівняльної психології; знати особливості життєдіяльності та поведінки тварин, розуміти біологічне коріння психічної діяльності людини, розуміти біологічні основи дитячої психіки.

Освітньою програмою визначені наступні **програмні компетентності**:

Вирішення цих завдань забезпечить формування у студентів комплексу компетенцій. У відповідності до освітньо-професійної програми це:

- **Інтегральна компетентність.** Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК6. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.

Формат дисципліни

Обсяг дисципліни

Вид занять	Загальна кількість годин
лекції	12
практичні заняття / семінарські / лабораторні/ індивідуальні	14
консультації	2
самостійна робота	62

Ознаки дисципліни

Рік викладання	Курс навчання	Семестр	Кількість кредитів/годин	Кількість змістовних модулів	Форма контролю	Нормативна/вибіркова
2020	1	1	3/90	2	екзамен	обов'язкова

Програмні результати, досягнення яких забезпечує навчальна дисципліна:

Пр1	Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
Пр 3	Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань
Пр 9	Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання

Пр 10	Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника
Пр 17	Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності

Після успішного вивчення навчальної дисципліни студенти зможуть:

РН 1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, що відбуваються у тварин, проводити можливі паралелі із подібними явищами у людини, уникаючи уподібнень будь-чого, що не є людиною, до людини або перенесення її фізичних та інтелектуальних властивостей на тварин..

РН 2. Активно користуватись сучасними джерелами інформації у пошуках відповідей на питання із дисципліни «Порівняльна психологія».

РН 3. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач із дисципліни «Порівняльна психологія», спираючись як на сучасні наукові підходи, так і, звертаючись до власного досвіду та спостережень.

РН 4. Формулювати думку логічно, доступно, уміти дискутувати, обстоювати власну позицію обговорюючи питання із дисципліни «Порівняльна психологія».

РН 5. Усвідомлювати, що людина є лише одним із представників тваринного світу, демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, по відношенню до тварин, людей та оточуючого світу вцілому.

Тематичний план вивчення дисципліни.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових розділів:

Розділ 1. Порівняльна психологія та еволюція. Основи поведінки.

Лекція 1. Тварини та люди. Спрямування та традиції у сучасній порівняльній психології. Теорії еволюції. Філогенез. Соціобіологія.

Археологія поведінки людини. Людина і примати. Проконсул, австралопітеки, людина вміла, людина прямоходяча, людина розумна. Шлях до людини: значення середовища та поведінки.

Лекція 2. Генетично детермінована поведінка. Гідравлічна модель Лоренца. Навчання у тварин. Класичне обумовлення. Оперантне обумовлення. Інсайт та установка на навчання. Критичні та сенситивні періоди. Пошуки механізмів пам'яті. Научена безпомічність.

Пізнання у тварин. Пізнавальна мотивація. Дослідницька поведінка. Здатність знаходити шлях додому. Цікавість та допитливість як один з найважливіших мотивів поведінки тварин.

Розділ 2. Від прихильності до агресії

Лекція 3-4. Залицання, спарювання. Ритуали залицання. Кооперація та залицання. Залицання як спосіб зменшення загрози для життя учасників

спарювання; як демонстрація пристосованості. Репродуктивна поведінка. Батьківська поведінка. Батьківська поведінка гризунів, кішок, овець, макак-резусів. Прихильність, імпринтинг, пізнавання окремих осіб. Прихильність до представників свого виду. Прихильність у макак-резусів.

Лекція 5. Агресія та територіальність.

Моделі агресії. Агресія як фрустрація, типи агресії. Функціональна значимість агресії. Сезонна територіальність. Місця проживання. Застосування теорії ігор для пояснення територіальності. Захист від хижаків та оборонна поведінка. Примирення.

Розділ 3. Комунікація та інформація. Тварини та мова.

Лекція 6. Комунікація та інформація. Отримання інформації.

Особливості комунікації у тварин і вищі пізнавальні здібності, що «не вкладаються» в рамках дихотомії «інстинкт-научіння». Комунікація та інформація. Особливості сенсорних модальностей тварин. Видоспецифічна комунікація. Комунікація у вищих ссавців. Символічна комунікація. Регуляція спонтанної поведінки. Релизери.

Тварини та мова. Навмисність комунікацій. Здатність розуміти. Спілкування добровільне та вимушене. Мова та знаки – регуляція довільної поведінки. Ритуали. Пташина мова та пташине мовлення. Ознаки мови за Хоккетом.

Політика дисципліни

Прослуховуючи цей курс, Ви погодились виконувати положення Кодексу академічної доброчесності [Кодекс академічної доброчесності Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка]. Окреслимо його основні складові.

Складати всі проміжні та фінальні завдання самостійно без допомоги сторонніх осіб.

Надавати для оцінювання лише результати власної роботи.

Не вдаватися до кроків, що можуть нечесно покращити Ваші результати чи погіршити/ покращити результати інших студентів.

Не публікувати відповіді на питання, що використовуються в рамках курсу для оцінювання знань студентів.

Академічна доброчесність

У разі наявності плагіату в будь-яких видах робіт здобувача вищої освіти робота оцінюється на мінімальний бал.

**Система оцінювання та вимоги
Критерії оцінювання результатів навчання**

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
A	<p>Студент виявляє особливі творчі здібності, самостійно розвиває власні обдарування і нахили, вміє самостійно здобувати знання</p> <p>Студент вільно висловлює думки і відчуття, визначає програму особистої пізнавальної діяльності, самостійно оцінює різноманітні життєві явища і факти, виявляючи особисту позицію щодо них; без допомоги викладача знаходить джерела інформації і використовує набуті знання і вміння в нестандартних ситуаціях</p>
B	<p>Студент виявляє початкові творчі здібності, самостійно визначає окремі цілі власної навчальної діяльності, оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; знаходить джерела інформації та самостійно використовує їх відповідно до цілей, поставлених викладачем</p>
C	<p>Студент вільно (самостійно) володіє вивченим обсягом матеріалу і застосовує його на практиці; вільно розв'язує задачі в стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, добирає переконливі аргументи на підтвердження вивченого матеріалу</p>
D	<p>Студент вміє порівнювати, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача, в цілому самостійно застосовувати її на практиці, контролювати власну діяльність, виправляти помилки і добирати аргументи на підтвердження певних думок під керівництвом викладача</p>
E	<p>Студент може відтворити значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, за допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити висновки</p>
FX	<p>Студент володіє навчальним матеріалом на рівні елементарного відтворення окремих фактів, здатний застосовувати вивчений матеріал на рівні стандартних ситуацій, частково контролювати власні навчальні дії, наводити окремі власні приклади на підтвердження певних тверджень</p>
F	<p>Студент не володіє навчальним матеріалом</p>

Розподіл балів

Поточний контроль						Разом	Екзамен	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6			
10	10	10	10	10	15	65	25	100
Контроль самостійної роботи						10		
10								

T 1.1, T 1.2 ... T 4.1 – теми розділів

Відповідно до «Положення про порядок визнання результатів навчання у неформальній та/або інформальній освіті у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка», при оцінюванні результатів навчання з дисципліни «**Порівняльна психологія**» можливо перезарахування балів (максимально 20 балів) за позанавчальну фахову активність студентів (сертифікована участь в конференціях, тренінгах, написання статей тощо).

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Рекомендовані джерела інформації

Основні

1. Вагнер В.А. Сравнительная психология / В.А. Вагнер. – М. : Ин-т практической психологии, 1998 . – 192 с.
2. Мак-Фарленд Д. Поведение животных / Д.Мак-Фарленд. – М. : Мир, 1988. – 520 с..
3. Правотворов Г.В. Зоопсихология для гуманитариев / Г.В. Правотворов – М. : ИТК "Дашков и Ко", 2004. – 391 с.4.
4. Сравнительная психология и зоопсихология. Хрестоматия [под ред. Г.В. Калягиной]. – СПб. : Питер.– 2003. – 412 с.
5. Фабри К.Э. Основы зоопсихологии / К.Э. Фарби. – М. : , 1999. – 464 с.

6. Хейс Н. Принципы сравнительной психологии /Н.Хейс. – М. : Когито-центр, 2006. – 304 с.

Допоміжна

1. Зорина З.А. Элементарное мышление животных / З.А.Зорина, И.И.Полетаева. – М. : Аспект Пресс, 2002. – 320 с.

2. Крушинский Л.В. Биологические основы рассудочной деятельности / Л.В. Крушинский. – М. : МГУ, 1986.

3. Ладыгина-Котс Н.Н. Развитие психики в процессе эволюции организмов / Н.Н. Ладыгина-Котс. – М. : Наука. 1965. – 110 с.

4. Лоренц К. Агрессия: так называемое “зло”/ К.Лоренц. – М.: Прогресс, Универс, 1994. – 219 с.

5. Прайор К. Не рычите на собаку! О дрессировке животных и людей / Карен Прайор. – М. : Селена+, 1995. – 416 с.

6. Слейтер Л. Открыть ящик Скиннера. / Лорен Слейтер. - Режим доступа : <http://www.koob.ru/slater/>

13. Інформаційні ресурси

https://www.youtube.com/channel/UCU_a2V_uDPSxvbV2B0tW7vA

<https://www.youtube.com/watch?v=FRWR-Tra-OE>

<https://www.youtube.com/watch?v=QzaR2jqh8DI&t=260s>

<https://www.youtube.com/watch?v=mUNZVAi6mis>

https://www.youtube.com/watch?v=9AtlnXu5m-w&list=PL5vpGGkXVkcw7AS_4T-lkLRSEq6Gwztrq&t=15

<https://www.youtube.com/watch?v=eizkYROydSA>